

I

(Rezolucje, zalecenia i opinie)

OPINIE

EUROPEJSKI KOMITET EKONOMICZNO-SPOŁECZNY

551. SESJA PLENARNA EKES-U (ZDALNA), 5.5.2020–7.5.2020

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wyzwania demograficzne w UE w świetle nierówności gospodarczych i rozwojowych”

(opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji chorwackiej)

(2020/C 232/01)

Sprawozdawca: **Stéphane BUFFETAUT**

Współsprawozdawca: **Adam ROGALEWSKI**

Wniosek prezydencji chorwackiej w Radzie	Pismo z 10.9.2019
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	3.3.2020
Data przyjęcia na sesji plenarnej	7.5.2020
Sesja plenarna nr	551 – Zdalna sesja plenarna
Wynik głosowania	249/0/12
(za/przeciw/wstrzymało się)	

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Niniejsza opinia została przygotowana przed wybuchem pandemii COVID-19. EKES uznaje jednak, że kryzys COVID-19 będzie miał poważne konsekwencje dla przyszłej polityki UE związanej z wyzwaniami demograficznymi i pogłębiającymi się nierównościami między państwami członkowskimi. W tym kontekście Komitet wzywa UE do przygotowania odpowiednich strategii politycznych obejmujących ambitne środki finansowe w celu ochrony obywateli przed szkodliwymi skutkami pandemii, a przede wszystkim kryzysu gospodarczego, który po niej nastąpi, w celu złagodzenia negatywnych skutków społecznych. Takie strategie polityczne powinny zostać przygotowane w trybie pilnym i w porozumieniu z partnerami społecznymi i zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim.

1.2. Obecna sytuacja demograficzna w UE wymaga całościowego podejścia uwzględniającego politykę społeczną i gospodarczą, aktywną politykę rynku pracy i politykę spójności, działania wspierające rodziny, w tym zwłaszcza możliwość pogodzenia życia prywatnego i rodzinnego z życiem zawodowym, a także specjalne środki na rzecz starzejących się pracowników, strategie polityczne na rzecz aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu, zrównoważone i sprzyjające integracji strategie i środki w zakresie imigracji oraz politykę zapobiegania drenażowi mózgow.

1.3. Kolejny wyż demograficzny (*baby boom*) jest mało prawdopodobny, a zatem niezwykle istotne jest, by zwiększyć uczestnictwo w rynku pracy w celu zmierzenia się z konsekwencjami sytuacji demograficznej w Europie. Poziom bezrobocia i niepełnego zatrudnienia oraz wskaźnik bierności zawodowej są zbyt wysokie w zbyt wielu państwach członkowskich, zwłaszcza wśród młodych ludzi, w przypadku których stopa bezrobocia jest około dwa razy wyższa od średniej stopy bezrobocia w poszczególnych państwach członkowskich. Walka z bezrobociem musi być priorytetem UE.

1.4. Dynamika demograficzna zależy również od wiary w przyszłość, dlatego też UE potrzebuje silnej gospodarki i silnej polityki społecznej. W przeciwnym wypadku europejskie kobiety i mężczyźni, a zwłaszcza młodzież, nie będą patrzeć ufnie w przyszłość, a wynikająca z tego niepewność społeczna i gospodarcza zniechęci ich do posiadania dzieci. Dlatego też wdrożenie Europejskiego filaru praw socjalnych jest bardzo ważnym czynnikiem poprawy sytuacji demograficznej UE. W związku z tym EKES z zadowoleniem przyjmuje zamiar opracowania przez Komisję planu działania na rzecz jego wdrożenia na podstawie szeroko zakrojonego procesu konsultacji.

1.5. Posiadanie dzieci nie może być przeszkodą w karierze zawodowej ani powodem zubożenia lub utraty siły nabywczej, zwłaszcza w przypadku rodzin wielodzietnych. Ważne jest utrzymanie lub wdrożenie stabilnej i proaktywnej polityki rodzinnej, a także polityki rynku pracy nastawionej na człowieka, w tym środków wspierających równowagę między życiem osobistym i rodzinnym a życiem zawodowym (urlupy rodzicielskie, opieka nad dziećmi i inne obowiązki opiekuńcze, praca w domu, elastyczne formy pracy) oraz wsparcia finansowego i edukacyjnego. Szczególną uwagę należy zwrócić na rodziny monoparentalne oraz wielodzietne, które są bardziej zagrożone ubóstwem. Stabilne i zróżnicowane polityki rodzinne dostosowane do warunków kulturowych dowiodły swej skuteczności, jeśli chodzi o zwiększenie współczynnika płodności.

1.6. Niepewne warunki pracy i brak stabilnych perspektyw na rynku pracy, a także trudności w wynajmie lub nabywaniu odpowiednich pomieszczeń mieszkalnych, zwłaszcza na obszarach metropolitalnych i w dużych miastach, to rzeczywistość, z którą boryka się wielu młodych ludzi. Utrudnia im to planowanie przyszłości oraz uzyskanie niezależności i założenie rodziny. Należy zająć się tą kwestią w większym stopniu, zarówno w ramach polityki unijnej, jak i krajowej.

1.7. Mobilność wewnętrzna jest podstawową swobodą UE, która wzmacnia konkurencyjność Europy i stwarza szanse jej obywatelom. Jeśli chodzi o mobilność wewnątrzunijną oraz drenaż mózgow i siły roboczej związany z migracją wewnętrzną, najlepszą odpowiedzią jest pozytywna konwergencja społeczno-gospodarcza państw członkowskich, co jednak wymaga czasu. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Fundusz Spójności i Europejski Fundusz Społeczny muszą być specjalnie ukierunkowane, aby pomóc państwom członkowskim UE o słabszych wynikach gospodarczych w rozwijaniu projektów mających na celu ich dalszy rozwój społeczno-gospodarczy, jeśli kraje te mają pozostać lub stać się atrakcyjne dla własnej ludności. Można by przewidzieć środki zachęcające ludzi do powrotu do kraju pochodzenia z myślą o uzyskaniu wzajemnych korzyści.

1.8. Ważnym czynnikiem atrakcyjności jest środowisko gospodarcze i społeczne. EKES uważa, że inwestycje w efektywne usługi publiczne, a także inwestycje ukierunkowane na rodzinę powinny stanowić priorytet, ponieważ tworzą podstawy dla przyszłości. Wzrost inwestycji publicznych w państwach członkowskich można ułatwić poprzez powołanie się na złotą regułę budżetową w odniesieniu do inwestycji o celu społecznym, aby umożliwić większą elastyczność w przepisach budżetowych.

1.9. Sama imigracja może nie być odpowiedzią na wyzwania demograficzne stojące przed Europą, ale może pomóc w stawieniu im czoła. W perspektywie krótkoterminowej imigracja może wywierać pozytywny wpływ na wzrost liczby ludności i siły roboczej, pod warunkiem że towarzyszyć jej będzie sprawiedliwa i zrównoważona polityka w zakresie włączenia społecznego, aby pomóc nowym obywatelom osiedlić się i uniknąć trudności z integracją.

2. Aktualna sytuacja

2.1. Na wielkość populacji wpływa płodność, umieralność i migracja. Chociaż w każdym kraju sytuacja jest inna, w UE panuje ogólna tendencja spadkowa współczynnika płodności i śmiertelności. Pomimo pewnych różnic między krajami współczynnik płodności w państwach członkowskich jest często i trwale znacznie niższy niż próg wymiany pokoleń. Nawet jeśli wziąć pod uwagę ogólną tendencję spadkową współczynników śmiertelności i płodności (przemiany demograficzne), Europa jest pod tym względem nietypową.

2.2. W latach 1950–1989 roczny wzrost liczby mieszkańców Europy wynosił zawsze ponad 2 mln. Od 1990 r. wzrost utrzymuje się poniżej 1,5 mln rocznie. Jednocześnie reszta świata odnotowała znacznie wyższy średni wzrost liczby ludności niż Europa. W 1950 r. Europę zamieszkiwało na przykład 21,7 % ludności świata, a w 2017 r. odsetek ten wynosił mniej niż 10 %. Europa nigdy nie miała tak małej wagi demograficznej⁽¹⁾.

2.3. Jeśli chodzi o współczynnik urodzeń, w latach 1952–1961 na naszym kontynencie rejestrowano ponad 12 mln urodzeń rocznie. W 2000 r. liczba ta spadła do 7,3 mln. Odnotowano nieznaczny wzrost z powodu migracji stosunkowo młodych ludzi do Europy, co poprawiło współczynnik urodzeń w mniejszości państw UE. Obecnie liczba urodzeń waha się od 7 do 8 mln rocznie.

2.4. Z drugiej strony należy wziąć pod uwagę umieralność. Jej tendencja jest spadkowo-wzrostowa: wzrost wynika z osiągnięcia zaawansowanego wieku przez wiele osób, a spadek – z poprawy warunków zdrowotnych i medycznych oraz higieny życia, co doprowadziło do wydłużenia średniego trwania życia w Europie (78 lat dla mężczyzn, 83 lata dla kobiet w UE-28). Ogólnie liczba zgonów w Europie waha się od 1992 r. pomiędzy 8 i 8,5 mln rocznie.

2.5. Od 1994 r. Europa z każdym rokiem się wyludnia ze względu na ujemne saldo, czyli większą liczbę zgonów niż urodzeń. To wyludnienie dotyczy Bułgarii, Chorwacji, Estonii, Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Portugalii, Rumunii, Słowenii, Węgier i Włoch.

2.6. Pomimo migracji osób w młodszym wieku niż ludność miejscowa, w Europie XXI wieku społeczeństwo się starzeje. Odsetek osób w wieku 65 lat i starszych w całkowitej liczbie ludności wzrósł z 12,5 % w 1989 r. do 18,8 % w 2019 r. EKES podkreślał już, że współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku produkcyjnym ma większe znaczenie od współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi, tj. stosunku osób w wieku produkcyjnym do osób w wieku powyżej 65 lat. W związku z tym zachodzi potrzeba uwolnienia zdolności do pracy osób bezrobotnych i zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu. Lepsza integracja imigrantów na rynku pracy oraz dostęp do szkoleń dla bezrobotnych i osób pracujących w ramach niepewnej formy zatrudnienia ma zasadnicze znaczenie dla sprostania wyzwaniom demograficznym związanym z długowiecznością.

2.7. Niektóre państwa członkowskie zmagają się ze zjawiskiem wysokiej mobilności wewnątrz europejskiej – do państw członkowskich o wyższym poziomie życia – co zwiększa trudności związane ze starzeniem się ich ludności, ponieważ osoby wyjeżdżające należą w większości do młodszych grup wiekowych. Państwa te doświadczają zjawiska drenażu siły roboczej w zakresie wszystkich poziomów umiejętności, a przede wszystkim drenażu mózgow, który jest niepokojącym zjawiskiem dla krajów pochodzenia. Kraje te zainwestowały w systemy kształcenia i szkolenia, które przynoszą korzyści innym krajom, oferującym lepsze warunki pracy i lepsze warunki socjalne. W 2018 r. 36 % mobilnych pracowników UE miało wykształcenie wyższe, 40 % wykształcenie średnie, a 23 % niższe od średniego. Jednak tylko 20 % osób pracowało w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji, 60 % w zawodach wymagających średnich kwalifikacji, a 20 % w zawodach wymagających niskich kwalifikacji⁽²⁾.

2.8. Ponadto przepływ pracowników w kierunku silniejszych gospodarczo państw członkowskich przyspiesza proces starzenia się społeczeństwa i spadek liczby ludności w państwach członkowskich Europy Wschodniej. Jeżeli wskaźnik przepływu pracowników będzie się utrzymywał na tym samym poziomie, liczba osób w wieku powyżej 65 lat w Europie Wschodniej będzie większa niż w krajach Europy Zachodniej⁽³⁾.

2.9. Przemieszczanie się pracowników z państw Europy Wschodniej do bogatszych państw członkowskich jest głównie spowodowane różnicą w płacach, ochronie socjalnej i standardach socjalnych, które pozostają znacznie niższe niż w starych państwach członkowskich. Dysproporcje płacowe między Europą Wschodnią i Zachodnią zmniejszały się do czasu kryzysu, jednak w jego wyniku tendencja wzrostowa płac w Europie Wschodniej wyhamowała⁽⁴⁾. W niektórych wschodnich państwach członkowskich duża emigracja spowodowała niedobory siły roboczej.

2.10. Jednocześnie migracja z Europy Południowej do Europy Zachodniej wzrosła z powodu kryzysu gospodarczego⁽⁵⁾ i jego konsekwencji. W tym przypadku słabe perspektywy na rynku pracy, w tym wysokie bezrobocie, doprowadziły do większej migracji wszystkich pracowników, niezależnie od ich kwalifikacji, z Europy Południowej do Zachodniej.

(1) Gérard-François Dumont, „Vue des frontières une Europe vieillissante mais attractive pour les migrants” („Europa widziana od strony granic starzeje się, ale nadal jest atrakcyjna dla migrantów”), *Diploweb.com: la revue géopolitique*, 3.11.2019.

(2) <https://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/Why-central-and-eastern-Europe-needs-a-pay-rise>

(3) „Demographic Scenarios for the EU” („Scenariusze demograficzne dla UE”), 2019 r., <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/demographic-scenarios-eu>.

(4) <https://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/Why-central-and-eastern-Europe-needs-a-pay-rise>

(5) 2018 Annual Report on Intra- EU Labour Mobility Final Report 2018 [Sprawozdanie roczne za rok 2018 dotyczące sprawozdania końcowego dotyczącego mobilności pracowników w UE w 2018 r.].

2.11. Istnieją również czynniki przyczyniające się do migracji, które nie są ściśle związane z gospodarką, takie jak warunki prawne, kulturowe i społeczne. Na przykład niektóre osoby przenoszą się ze swojego kraju do bardziej rozwiniętych państw opiekuńczych zapewniających im lepszą ochronę socjalną i opiekę zdrowotną. Niektóre osoby mogą także doświadczać dyskryminacji ze względu na religię, pochodzenie etniczne lub orientację seksualną, wskutek czego wyjeżdżają do państw członkowskich, w których społeczeństwo i system prawny są bardziej przyjazne i zapewniają lepszą ochronę. Z globalnego punktu widzenia trudno jest zmierzyć skalę tego rodzaju mobilności i jej wpływ na kwestie demograficzne.

3. Uwagi ogólne

3.1. EKES wzywa do przyjęcia całościowego podejścia do wyzwań demograficznych. Podejście to obejmuje nie tylko współczynnik płodności, ale również równowagę między życiem zawodowym a prywatnym, zatrudnienie, równość mężczyzn i kobiet, stabilną politykę rodzinną, politykę regionalną i politykę spójności oraz jakość infrastruktury publicznej i usług.

3.2. Mówiąc o demografii, mówimy o dzieciach, matkach i ojcach, a nie tylko o danych liczbowych i statystycznych. Chodzi tu o osoby i o ich plany życiowe, niezależnie od rodzaju rodziny. Europejskie społeczeństwa muszą zapewnić wsparcie i ochronę osobom najbardziej podatnym na zagrożenia – w tym wypadku dzieciom – których prawa i interesy muszą być nadrzędne.

3.3. EKES opracował wiele opinii poświęconych demografii. W niektórych z nich podkreślił, że kraje o silnej polityce rodzinnej – zróżnicowanej w sferze przepisów i zgodnej z kulturą danego państwa – znajdują się w lepszej sytuacji demograficznej niż te, które takiej polityki nie mają lub prowadzą ją w ograniczonym zakresie⁽⁶⁾. W innych opiniach Komitet zwrócił uwagę na znaczenie solidnej polityki rynku pracy opartej na wysokim udziale w rynku pracy i wysokiej jakości zatrudnieniu jako skutecznym sposobie reagowania na wyzwania demograficzne⁽⁷⁾.

3.4. EKES uważa, że istnieją już strategie, które można by wykorzystać w kontekście wyzwań demograficznych, zwłaszcza wobec nierówności gospodarczych i rozwojowych. Europejski filar praw socjalnych jest ważnym instrumentem służącym osiągnięciu pozytywnego konwergencji społeczno-gospodarczej w UE, co przyczyni się również do stawienia czoła wyzwaniom demograficznym.

3.5. EKES uważa, że kluczowe znaczenie dla zapewnienia pozytywnych tendencji demograficznych w UE ma otoczenie zapewniające ludziom stabilność gospodarczą i społeczną oraz godne warunki życia i pracy, w ramach których ważną rolę odgrywają partnerzy społeczni. Obejmuje to zwiększenie inwestycji w infrastrukturę społeczną, politykę rodzinną, wysokiej jakości usługi publiczne i aktywną politykę rynku pracy.

3.6. Analiza polityki, która pozytywnie wpływa na demografię, pokazuje, że łączy ona różne środki, które są stabilne w czasie. Jest to ważne, ponieważ projekt rodzicielski i rodzinny jest z definicji długoterminowy. W odniesieniu do polityki rodzinnej należy zwrócić szczególną uwagę na rodziny zagrożone ubóstwem, takie jak rodziny monoparentalne i wielodzietne. Należy pamiętać, że – po bezrobociu – drugą przyczyną ubóstwa jest rozpad rodziny, a zagrożenie ubóstwem rośnie wraz z liczbą dzieci pozostających na utrzymaniu w danym gospodarstwie domowym. EKES wezwał do zapewnienia godziwego dochodu minimalnego w UE⁽⁸⁾.

3.7. EKES podkreśla kluczową rolę usług publicznych w polityce społecznej i wsparciu dla rodzin. Wysokiej jakości, dostępne i przystępne cenowo opieka i wsparcie (dla dzieci, osób z niepełnosprawnością i starszych) mają zasadnicze znaczenie dla sprostania wyzwaniom demograficznym i sprzyjania wzrostowi liczby ludności. Niedoinwestowanie usług publicznych spowodowało niedobór personelu i brak odpowiedniej infrastruktury. Szczególną uwagę należy poświęcić usługom opieki nad dziećmi oraz edukacji, a także polityce ukierunkowanej na starsze pokolenia. Jednym z obszarów, w których niedoinwestowanie jest najbardziej widoczne, jest opieka długoterminowa i opieka zdrowotna dla osób starszych⁽⁹⁾.

3.8. EKES wzywa do zwiększenia inwestycji w dziedzinie usług publicznych i polityki społecznej w celu sprostania wyzwaniom demograficznym. Ponownie zaznacza, że wzrost inwestycji publicznych w państwach członkowskich można ułatwić poprzez powołanie się na złotą regułę budżetową w odniesieniu do inwestycji o celach społecznych, aby umożliwić większą elastyczność w przepisach budżetowych. Istniejące i przyszłe fundusze UE, zwłaszcza plan inwestycyjny dla Europy, powinny w większym stopniu koncentrować się na inwestycjach społecznych, wspieraniu rodziny i promowaniu równości i zwiększyć finansowanie w tych obszarach, gdyż pomoże to sprostać wyzwaniom demograficznym.

⁽⁶⁾ Dz.U. C 218 z 23.7.2011, s. 7 oraz Dz.U. C 161 z 13.7.2007, s. 66.

⁽⁷⁾ Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 1 oraz Dz.U. C 14 z 15.1.2020, s. 60.

⁽⁸⁾ Dz.U. C 190 z 5.6.2019, s. 1.

⁽⁹⁾ Dz.U. C 71 z 24.2.2016, s. 46.

3.9. EKES podkreśla skalę i znaczenie pracy niezarobkowej, w większości wykonywanej przez kobiety, które ze względu na solidarność rodzinną ponoszą największe koszty opieki i pomocy, wspierają rodziny i kompensują brak infrastruktury publicznej. Ta rzeczywista praca rzadko uznawana jest za taką, podczas gdy wartość nieodpłatnej opieki i pracy w gospodarstwie domowym jest szacowana odpowiednio na 10 % i 39 % produktu krajowego brutto w skali światowej⁽¹⁰⁾. Ważne i sprawiedliwe jest uznawanie i wspieranie pracy nieopłacanych opiekunów, zazwyczaj członków rodziny, którzy postanowili nie pracować, by zająć się opieką i pomocą dla chorych, niepełnosprawnych i innych zależnych od nich członków rodziny – między innymi dzięki zapewnieniu odpowiednich inwestycji w infrastrukturę opieki. Należy zachęcać państwa członkowskie do uznawania ekonomicznej, społecznej i moralnej wartości tych prac poprzez przyznanie im odpowiedniego statusu i wsparcia finansowego oraz zabezpieczenie ich uprawnień w zakresie zabezpieczenia społecznego.

3.10. Szczególną uwagę należy zwrócić na ludność wiejską, która starzeje się nawet szybciej niż ludność ogółem. W całej Europie obserwuje się ogólną tendencję spadkową w odniesieniu do liczby ludności wiejskiej, ponieważ młodzi ludzie przejawiają skłonność do przenoszenia się do dużych miast w poszukiwaniu edukacji i pracy. Ochrona standardów życia, w tym godnych perspektyw na rynku pracy, a także inwestowanie w infrastrukturę, usługi publiczne i kształcenie byłoby jednym z kluczowych środków przeciwdziałania wyludnianiu się obszarów wiejskich oraz małych i średnich miast na prowincji.

3.11. EKES podkreśla istotną rolę, jaką organizacje społeczeństwa obywatelskiego i partnerzy społeczni odgrywają w omawianiu i opracowywaniu polityki dotyczącej wyzwań demograficznych.

4. Znaczenie wysokiej jakości zatrudnienia, proaktywnych polityk rynku pracy i strategii wspierających równowagę między życiem zawodowym a prywatnym i rodzinnym.

4.1. EKES uważa, że proaktywna polityka rynku pracy, które przyczynia się do tworzenia stabilnego zatrudnienia i dobrostanu pracowników, jest ważnym i skutecznym środkiem wobec wyzwań demograficznych. W istocie największą część dochodów ludności europejskiej pochodzi z pracy, a zatem bez tworzenia miejsc pracy, dynamicznych perspektyw rynku pracy, jak również bez zapewnienia bezpieczeństwa na rynku pracy i wysokiej jakości zatrudnienia trudno jest założyć rodzinę i zapewnić jej godne warunki życia. W drodze negocjacji zbiorowych partnerzy społeczni mogą wnieść istotny wkład w poprawę płac oraz warunków pracy i warunków socjalnych.

4.2. EKES przyjmuje do wiadomości sprawozdanie w sprawie scenariuszy demograficznych dla UE⁽¹¹⁾, w którym stwierdzono, że najsukcesywniejszym możliwym do zastosowania sposobem zaradzenia negatywnym skutkiem starzenia się społeczeństwa nie jest dążenie ani do większej płodności, ani do większej migracji, lecz raczej zwiększenie współczynnika aktywności zawodowej. W perspektywie średnio- i długoterminowej konieczna jest bardziej zrównoważona demografia w celu zapewnienia równowagi naszych wydatków społecznych i dynamiki naszej gospodarki.

4.3. Środki mające na celu zwalczanie ubóstwa osób pracujących mają ogromne znaczenie dla zapewnienia godnych warunków życia dla rodzin i godnego życia rodziców i dzieci. EKES odnotowuje zamiar przewodniczącej Komisji dotyczący f. „zapewnienia sprawiedliwej płacy minimalnej wszystkim pracownikom w Unii”⁽¹²⁾. Mając to na uwadze EKES przygotowuje opinię rozpoznavczą „Godziwe płace minimalne w całej Europie”.

4.4. Miejsca pracy wysokiej jakości, które są czynnikiem stabilności gospodarczej, dostęp do szkoleń w celu poprawy umiejętności i kompetencji pracowników oraz możliwość łączenia bezpiecznych i elastycznych warunków pracy to jeden ze sposobów wspierania polityki demograficznej. Szczególną uwagę należy zwrócić na pracę w niepełnym wymiarze czasu lub na elastyczną organizację pracy, aby poprawić równowagę między życiem zawodowym z jednej strony a życiem prywatnym i rodzinnym z drugiej. Jednym ze środków umożliwiających osiągnięcie lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym oraz ochroną życia rodzinnego i prywatnego w czasach przyspieszonej cyfryzacji jest prawo do wylogowania się, uznane przez EKES za dobrą praktykę⁽¹³⁾.

4.5. W swoich poprzednich opiniach⁽¹⁴⁾ EKES wzywał do proaktywnej polityki w zakresie równości płci, by wyeliminować różnicowanie wynagrodzeń kobiet i mężczyzn oraz promować środki mające na celu wspieranie równowagi między życiem rodzinnym a zawodowym. Badania pokazują, że angażowanie się mężczyzn w obowiązki związane z opieką przynosi korzyści zarówno rodzinom, jak i europejskiej gospodarce i konkurencyjności. Zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy umożliwiłoby rozwój ich potencjału w chwili, gdy siła robocza w UE kurczy się, a jej ludność starzeje.

⁽¹⁰⁾ https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.6/2017/3

⁽¹¹⁾ „Demographic Scenarios for the EU” [„Scenariusze demograficzne dla UE”], 2019 r.

⁽¹²⁾ Dz.U. C 62 z 15.2.2019, s. 142.

⁽¹³⁾ Dz.U. C 14 z 15.1.2020, s. 52.

⁽¹⁴⁾ Dz.U. C 129 z 11.4.2018, s. 44 oraz Dz.U. C 110 z 22.3.2019, s. 26.

4.6. Szczególną uwagę należy zwrócić na młodych pracowników, którzy są lub mogą stać się rodzicami. Średnia stopa bezrobocia młodzieży w UE utrzymuje się na wyższym poziomie niż wśród ogółu pracujących i waha się od 5 do 40 % w niektórych krajach ⁽¹⁵⁾. Osoby młode są również szczególnie narażone na niepewne warunki pracy ⁽¹⁶⁾. Ponadto brak nowych miejsc pracy, dynamicznych perspektyw i bezpieczeństwa na rynku pracy oraz trudności w wynajmie lub nabywaniu lokali mieszkalnych utrudniają im planowanie przyszłości i uzyskanie niezależności, stabilizacji życiowej i założenie rodziny. Należy rozwijać dostęp młodych ludzi do wysokiej jakości zatrudnienia, gdyż stworzy im to bezpieczne warunki do założenia rodziny.

4.7. Na drugim końcu łańcucha pokoleń konieczna jest polityka wspierająca starszych pracowników na rynku pracy, tak aby mogli oni pracować do osiągnięcia ustawowego wieku emerytalnego w swoim kraju ⁽¹⁷⁾. Cel ten można osiągnąć poprzez poprawę możliwości zatrudnienia i warunków pracy, aby tworzyć miejsca pracy lepiej dostosowane do potrzeb osób starszych. Szczególną uwagę należy poświęcić zwalczaniu dyskryminacji ze względu na wiek na rynku pracy.

4.8. Szczególną uwagę należy również zwrócić na bezpieczeństwo i higienę pracy, mając na uwadze, że starzenie się prowadzi do wzrostu ryzyka pojawienia się problemów zdrowotnych. W związku z tym kluczowe znaczenie ma organizowanie pracy i projektowanie miejsc pracy w taki sposób, aby zapobiec występowaniu takich chorób i aby więcej pracowników mogło pracować do osiągnięcia wieku emerytalnego ⁽¹⁸⁾.

5. Znaczenie polityki rodzinnej dla osiągnięcia dynamiki demograficznej

5.1. Państwa członkowskie, które prowadzą aktywną politykę rodzinną, odnotowują wyższe współczynniki urodzeń niż państwa, gdzie brak jest polityki rodzinnej lub jest ona słaba. Celem jest zapewnienie, by posiadanie dzieci, które są przyszłością Europy, nie miało negatywnych skutków dla standardu życia i perspektyw kariery zawodowej. Aby to osiągnąć, należy połączyć środki polityki budżetowej, prawo socjalne, bezpośrednią pomoc finansową oraz skuteczne i przystępne cenowo usługi publiczne, w tym systemy opieki nad dziećmi. Realizacja takich strategii politycznych przynosi efekty ⁽¹⁹⁾. Jednak aby utrzymać tę skuteczność, wdrożone środki muszą być zrównoważone i stanowić stabilną podstawę legislacyjną.

5.2. Polityka rodzinna jest jednak częścią szerszych ram gwarantujących jej skuteczność i obejmujących takie elementy jak: miejsca pracy, dynamika gospodarcza i społeczna, kultura przyjazna dla rodziny, dostosowana polityka mieszkaniowa, skuteczny system edukacji oraz polityka ochrony środowiska. Wreszcie życie rodzinne i zawodowe stanowią jedno z głównych trosk europejskich mężczyzn i kobiet, dlatego też muszą być w centrum zainteresowania społeczeństwa europejskiego.

5.3. Demografia to domena długoterminowa i wymaga skoordynowanych działań na szczeblu europejskim. UE powinna opracować wspólne wytyczne oparte na solidarności międzypokoleniowej i równouprawnieniu płci, z uwzględnieniem kultur narodowych i różnic w polityce społecznej. Obecna sytuacja Unii Europejskiej wymaga również środków na rzecz podniesienia współczynnika urodzeń. Zgodnie z powiedzeniem „rządzić to przewidywać” kluczowe znaczenie ma podjęcie działań już dziś.

6. Migracja, w tym mobilność wewnątrzunijna

6.1. Jeśli chodzi o rolę imigracji w stawianiu czoła wyzwaniom demograficznym, EKES podtrzymuje swoje stanowisko, że „imigracja ma pozytywny wpływ na wzrost liczby ludności i zasobów pracy. Gdy przyrost naturalny staje się ujemny, imigracja może pomóc utrzymać całkowitą liczbę ludności i zasobów pracy na stałym poziomie. Imigracja nie jest z pewnością idealnym rozwiązaniem pozwalającym radzić sobie z konsekwencjami starzenia się społeczeństwa w Europie. Może być jednak również remedium na niezwiązane z procesami demograficznymi niedobory podaży pracy i umiejętności” ⁽²⁰⁾.

6.2. Należy również dołożyć starań, by nie potęgować systematycznej migracji wysoko wykwalifikowanych pracowników o wysokich umiejętnościach, co jeszcze bardziej pogłębiłoby niedobór kwalifikacji w krajach rozwijających się i zaszkodziłoby ich rozwojowi gospodarczemu i społecznemu. Ważne jest również wdrożenie aktywnej polityki przyjmowania i integracji w celu uniknięcia trudności w osiedlaniu się w nowym kraju i w nowej kulturze.

⁽¹⁵⁾ Przemówienie przewodniczącej Ursuli von der Leyen.

⁽¹⁶⁾ Dz.U. C 14 z 15.1.2020, s. 60.

⁽¹⁷⁾ Dz.U. C 62 z 15.2.2019, s. 142.

⁽¹⁸⁾ https://osha.europa.eu/sites/default/files/publications/documents/Work-related_MSDs_prevalence_costs_and_demographics_in_the_EU_report.pdf

⁽¹⁹⁾ Dz.U. C 14 z 15.1.2020, s. 60.

⁽²⁰⁾ Dz.U. C 110 z 22.3.2019, s. 1.

6.3. Swobodny przepływ obywateli UE jest jedną z podstawowych swobód Unii. Wysoki poziom migracji wewnątrzunijnej może jednak stanowić szczególne wyzwanie dla państw członkowskich pochodzenia, takie jak przyspieszenie starzenia się społeczeństwa lub utrata siły roboczej i kompetencji, a także wyzwanie dla państw przyjmujących.

6.4. Pojawia się pytanie, czy mobilność w ramach UE jest nieodwracalna, czy też tymczasowa, i czy regułą będzie powrót do kraju pochodzenia. W istocie po dwóch latach znaczna część osób, która opuściła swój kraj, powraca do niego. Jest to rodzaj mobilności cyrkulacyjnej. Takie przemieszczanie się wzajemnie wzbogaca kraje, których dotyczy. Aby takich przypadków było więcej należałoby doprowadzić do pozytywnej konwergencji społeczno-gospodarczej między Wschodem a Zachodem oraz między Południem a Zachodem. Zmniejszenie istniejących różnic jest najlepszym sposobem na spowolnienie ucieczki siły roboczej.

Bruksela, dnia 7 maja 2020 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
